

**جرائم علیه حیثیت معنوی اشخاص
در فضای مجازی
و امکان سنجی اعاده حیثیت**

مؤلف:

مسعود پیرها

جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی و امکان سنجی اعاده حیثیت

مؤلف :	مسعود پیرهادی
ناشر :	عصر قلم
امور گرافیکی :	میم گرافیک
چاپ و صحافی :	پیام کوثر
نوبت چاپ :	اول ۱۳۹۷
شمارگان :	۵۰۰ نسخه
قیمت :	۹۰۰۰ تومان
شابک :	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۲۰-۱۹-۰

این اثر، مشمول قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان می‌باشد. هیچ بخشی از کتاب به هیچ شکلی اعم از فتوکپی یا بازنویسی مطالب در هر گونه رسانه‌ای از جمله اینترنت، مجلات، بدون اجازه کتبی ناشر قابل استفاده نیست و پیگرد قانونی دارد.

سرشناسه :	پیرهادی، مسعود - ۱۳۹۷
عنوان قراردادی :	ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور :	جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای مجازی و امکان سنجی اعاده حیثیت / مؤلف مسعود پیرهادی
مشخصات نشر :	تهران: انتشارات بین‌المللی عصر قلم، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری :	۱۰۸ ص.؛ مصور، جدول، نمودار.
شابک :	۹۷۸-۶۲۲-۶۰۲۰-۱۹-۰
وضعیت فهرست نویسی :	فیا
یادداشت :	کتابنامه.
موضوع :	اعاده حیثیت (حقوق) - ایران
موضوع :	
موضوع :	جرایم کامپیوتری - قوانین و مقررات - ایران
موضوع :	Computer crime -- Law and legislation-- Iran
موضوع :	کامپیوترها - ایمنی اطلاعات
موضوع :	Computer security
رده بندی کنگره :	۱۳۹۷ ج۴ پ/۳۸۰۰ KMH
رده بندی دیویی :	۳۴۵/۵۵
شماره کتابشناسی ملی :	۵۲۵۵۷۹۲

www.agpub.ac   www.agpub.org

info@agpub.ac   agpub.ac@gmail.com

۶۶۴۸۹۴۵۲   ۶۶۴۸۹۵۱۳

خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، شماره ۱۲۲۴، طبقه سوم

انتشارات عصر قلم را در
شبکه‌های اجتماعی دنبال کنید

@agpubac

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۱	اهمیت موضوع
۱۲	تاریخچه
۱۵	بخش اول: جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای سایبر
۱۶	فصل اول: مفهوم، ارکان و مصادیق جرم علیه حیثیت معنوی
۱۶	جرایم علیه اشخاص
۱۷	جرایم علیه حیثیت معنوی
۱۷	قتل
۱۸	جنایات کمتر از بدس
۱۹	جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص
۲۰	توهین
۲۱	توهین رایانه‌ای
۲۴	افترا
۲۵	افترای رایانه‌ای
۲۸	قذف
۳۰	قذف رایانه‌ای
۳۳	نشر و اشاعه اکاذیب
۳۴	نشر اکاذیب رایانه‌ای
۳۶	هتک حرمت
۳۶	هتک حرمت رایانه‌ای
۳۷	افشای سر
۳۸	افشای سر رایانه‌ای
۴۰	پورنوگرافی
۴۱	پورنوگرافی رایانه‌ای
۴۲	انواع جرایم سایبری

- ۴۴ ..... جرایم سنتی در محیط دیجیتال (جرایم نسل اول)
- ۴۵ ..... جرایم ناظر به کیی رایت برنامه‌ها
- ۴۵ ..... تروریسم سایبر
- ۴۶ ..... انواع مجرمین سایبر
- ۴۷ ..... هکر
- ۴۷ ..... کرکر
- ۴۸ ..... فریکر تلفن
- ۴۸ ..... اسننفر
- ۴۹ ..... فیشینگ
- ۵۱ ..... فصل دوم: نمایزات جرم علیه حیثیت معنوی در فضای سایبر نسبت به فضای حقیقی
- ۵۱ ..... جرایم مجسمی و نکنویشن مدرن
- ۵۱ ..... عنصر مادی
- ۵۴ ..... عنصر معنوی
- ۵۵ ..... وجود تخصص خاص در مرتکبین جرایم رایانه‌ای
- ۵۶ ..... خصوصیات سازمانی
- ۵۶ ..... خصوصیات عملیاتی
- ۵۷ ..... خصوصیات رفتاری
- ۵۷ ..... خصوصیات منابع
- ۵۸ ..... انواع تخصص‌ها در مرتکبین جرایم رایانه‌ای
- ۵۹ ..... عدم تخمین میزان جرایم ارتکابی
- ۶۱ ..... گستردگی صدمات و خسارات
- ۶۱ ..... فراملی بودن جرایم رایانه‌ای
- ۶۳ ..... مشکلات تعقیب و آیین دادرسی جرایم رایانه‌ای
- ۶۵ ..... بخش دوم: اعاده حیثیت از جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای سایبر
- ۶۶ ..... فصل سوم: مفهوم و شیوه‌های اعاده حیثیت
- ۶۶ ..... مفهوم اعاده حیثیت
- ۶۷ ..... تفاوت جبران خسارت معنوی با اعاده حیثیت معنوی
- ۶۸ ..... انواع اعاده حیثیت
- ۶۹ ..... اعاده حیثیت قضایی
- ۶۹ ..... اعاده حیثیت قانونی

۷۰	اعاده حیثیت در قوانین ایران
۷۰	اعاده حیثیت در قوانین جزایی قدیم
۷۲	اعاده حیثیت در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲
۷۳	فصل چهارم: چالش‌های اعاده حیثیت در فضای سایبر
۷۳	گستره انتشار
۷۷	سرعت و بلادرنگی
۸۰	گمنامی عامل
۸۲	مانایی محتوا در فضای سایبر
۸۵	یافتن مجرم
۸۷	پیشگیری
۸۸	احراز اصالت
۸۹	سادگی انجام جرایم سایبری
۹۰	تعدد وبسایت‌ها، خبرگزاری‌های مجازی
۹۰	نرخ بازدید یک باره
۹۲	رشد فزاینده کاربران فضای سایبر
۹۴	اثر اولیه خبر کذب
۹۵	ترافیک بالای شبکه‌ها
۹۷	فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۹۷	الف) حوزه قوانین
۹۸	ب) حوزه پیشگیری
۹۹	۱- پیشگیری قانونی
۹۹	۲. پیشگیری صنفی و مدنی
۱۰۰	۳. پیشگیری انتظامی - امنیتی
۱۰۰	۴. پیشگیری مردمی
۱۰۰	ج) حوزه آموزش
۱۰۱	د) حوزه فنی
۱۰۳	منابع

مقدمه

رایانه، در سال‌های اخیر به صورت حیرت‌آوری وارد زندگی انسان‌ها شده است؛ به نحوی که زندگی بدون رایانه و امکانات آن، دشوار به نظر می‌آید. تعداد قابل توجهی از مردم دنیا اساس زندگی خود را بر مبنای تکنولوژی تنظیم کرده‌اند و از امکانات و تسهیلات آن بهره می‌برند، تسریع در تبادل اطلاعات با سرعت و دقتی بالا صورت می‌پذیرد. از سوی دیگر، پیوند رایانه‌ها به هم در قالب شبکه‌ها، اطلاع‌رسانی، بر شتاب گردش اطلاعات در جهان افزوده است و امکان به‌دست آوردن اطلاعات، افزایش چشمگیری پیدا کرده است.

علی‌رغم نکات پیش‌گفته در برآی رایانه و فضای سایبر^۱ از آن‌جا که این محیط، مخفی، آزاد و نامحدود است، احتیاج به نظم دارد. اگر خلاف این باشد، هر «صفحه» از این محیط می‌تواند صحنه جرم و آشفته‌گی بسیار باشد. امروزه مجرمان حیطه سایبر، از رایانه به عنوان کانونی مخفی، امن و مطمئن در راستای رسیدن به مقاصد خود بهره می‌گیرند. در حقیقت، حس پوشیده ماندن اعمال ارتكابی و عدم کشف آن که ناشی از عدم نظارت دقیق و مؤثر بر محیط سایبر است و نیز این موضوع که آثار جرایم ارتكابی در این محیط معمولاً باقی نمی‌ماند، به بزه‌کاران این دنیای خیالی، فراغ بال می‌دهد که به دور از دیدگان شمانت‌بار پلیس و مردم، خواسته‌های شریانه خود را به راحتی به معرض اجرا بگذارند (سیرزاد، ۱۳۸۸، ص ۱۱).

امروزه تقریباً می‌توان با قاطعیت مدعی شد که اکثریت قریب به اتفاق افراد، آشنایی اجمالی با فضای مجازی دارند و بسیاری از افراد هم بخش زیادی از اوقات خود را در فضای اینترنت سپری می‌کنند. واقعیتی که هیچ کس از آن بی اطلاع نیست آن است که اینترنت و فضای مجازی همان قدر که به شئون زندگی بشر کمک می‌کند می‌تواند در صورت استفاده ناصحیح، آسیب‌های جبران‌ناپذیری وارد سازد. به دیگر سخن می‌توان گفت قربانیان جرایم سایبری در واقع قربانیان تبعات منفی پیشرفت تکنولوژی هستند.

محدودیت‌های موجود در فضای واقعی و جذابیت‌هایی که در فضای سایبر موجود است افراد را بیشتر به استفاده از اینترنت جذب می‌کند و چون اکثر استفاده‌کنندگان این پدیده جوانان هستند، بنابراین گرایش و تأثیرهای منفی و آسیب‌زا، بیشتر بر روی جوانان است. مع‌الاسف جایگاه اینترنت در کشور ما آنچنان که باید علمی و کارآمد نیست، این در حالی است که افراد در راستای پیشبرد اهداف مورد نظر به منظور ارتقای سطح علمی کشور کمتر از اینترنت استفاده می‌کنند زیرا آمارها^۱ نشان می‌دهد که اکثر کاربران اینترنت، بیشتر اوقات خود را در شبکه‌های اجتماعی، سایت‌های اشتراک‌گذاری فیلم و عکس، سایت‌های دانلود و ... می‌گذرانند.

در حال حاضر آنچنان که شایسته است استفاده درستی از اینترنت نمی‌شود. از این روست که ما باید آموزش استفاده درست از اینترنت را در صدر اهداف آموزشی خود قرار دهیم. در این میان خانواده‌ها برای آرزویش حیح استفاده از اینترنت بسیار مؤثرند، امروزه برخی خانواده‌ها فقط به خرید رایانه اکتفا می‌کنند و معتقدند که خود فرزندان، استفاده از آن را یاد می‌گیرند. در صورتی که باید ابتدا فرهنگ استفاده و تذکرهای لازم را به اضافه آموزش مناسب به فرزندان خود بدهند و سپس وسیله را مهیا کنند.

جرایم علیه اخلاق و عفت عمومی عبارتست از هر نوع عمل، رفتار و گفتاری که خلاف عفت و پاکدامنی جامعه باشد. این جرایم، متنوع و متعدّدند برخی از آنها از جمله جرایم حدی می‌باشند، مثل زنا و لواط و بعضی تعزیری هستند، مانند رابط نامشروع مادون حد و عرضه و خرید و فروش صور قبیحه. وقوع برخی از این جرایم باعث از حدی و تعزیری) با ظهور اینترنت از محیط فیزیکی به محیط مجازی انتقال یافته است.

در علت‌شناسی این قبیل جرایم می‌توان علل بسیاری از جمله عوامل فرهنگی، سیاسی، مشکلات روحی و روانی نظیر افسردگی، عصبانیت، حسادت، انتقام‌جویی، تن‌تفریح و سرگرمی، خودکم‌بینی و حقارت، حس رقابت و ... را نام برد. حال آن که فقر فرهنگی و پایبند نبودن به ارزش‌های جامعه و باورهای دینی یکی از عوامل مهم ارتکاب این قبیل جرایم در فضای مجازی می‌باشد.

دسته‌ای از جرایم علیه اشخاص، آسیب روحی و معنوی و حیثیتی را برای بزه‌دیده به همراه می‌آورند که این قبیل جرایم را جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص می‌نامند، از جمله توهین،

۱- الکسا (Alexa) پایگاه رتبه‌دهی به سایت‌های دنیا می‌باشد که رتبه‌بندی ارائه شده توسط این سایت در بخش ایران، آشنایی بر این ادعاست.

افترا، اشاعه و نشر اکاذیب و .... حیثیت معنوی افراد چه از منظر عقل و چه از منظر نقل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از زمان ظهور و بروز فناوری‌های مرتبط با رایانه، جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص از طریق رایانه و در فضای سایبر به وفور اتفاق می‌افتد. فضای سایبر شرایطی را به وجود آورده که بزهکاران می‌توانند به راحتی و با کمترین هزینه و اضطراب، بیشترین خسارات و صدمات را به بارآورده و در عین حال ناشناخته باقی بمانند. هتاک و اهانت، نشر اکاذیب از طریق سامانه‌های رایانه‌ای، نقض حریم خصوصی افراد، شنود غیرمجاز و انتشار اسرار خصوصی اشخاص، نمونه‌ای از جرایم سایبری است که بی‌توجهی به اصول اخلاقی و موازین شرعی موجب آن است. بخش عمده‌ای از جرایم رایانه‌ای ارتكابی در کشور نیز برخاسته از مشکلات روحی و روانی بزهکاران فضای مجازی می‌باشد. در کتاب - عصر بندها به مفهوم، ارکان و مصادیق جرم علیه حیثیت معنوی اشخاص و سپس تمایزات وقوع چنین جرمی در فضای سایبر نسبت به فضای حقیقی پرداخته‌ایم. در ادامه مفهوم و شیوه‌های اعاده حیثیت و چالش‌های اعاده حیثیت در فضای سایبر آمده‌اند. در انتها نیز جمع‌بندی و پیشنهادات، پلیس به شما کتاب خواهد بود.

اهمیت موضوع

جرم علیه حیثیت معنوی اشخاص، قدمت بسیار زیادی دارد. اما با بروز و ظهور عرصه‌های جدید در ارتباط میان انسان‌ها، صورت‌های متفاوتی به خود گرفته است. در واقع یکی از مؤلفه‌های پرداختن به موضوع جرم، بستر وقوع جرم و ابزار ارتكاب جرم است. این بستر و ابزار با پیشرفت فناوری تغییر می‌یابد و در نتیجه باید به وقوع جرم متناسب با این تغییرات پرداخت.

طبق دسته‌بندی‌های مشهور اجتماعی، جوامع به سه نسل سنتی، صنعتی و اطلاعاتی تقسیم می‌شوند. همانطور که با ورود از دوره سنتی به دوره صنعتی و با اختراع اینرسی مانند ماشین چاپ و در نتیجه انتشار کتاب‌ها و روزنامه‌ها، جرایم نیز متناسب با این فضا تغییر کردند، امروزه نیز با پایان عصر صنعتی و گذار به عصر اطلاعاتی و دانشی، جرایم متفاوت شده‌اند و شناخت این عرصه مطالعه و بررسی جدیدی می‌طلبد.

تعدادی از فناوری‌های مهم عصر امروز، رایانه، تلفن همراه، اینترنت و فضای مرتبط با آن یعنی فضای مجازی است. روزانه در این فضا جرایم بسیاری علیه حیثیت معنوی اشخاص ارتكاب

می‌یابد که به دلیل نبود سامان روشن و قوانین متقن پیگیری جدی نمی‌شوند. اگرچه در چند سال اخیر پیشرفت‌هایی در این عرصه به وقوع پیوسته اما تا نقطه مطلوب فاصله زیادی احساس می‌شود. نظر به اینکه جرایم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای سایبر به گونه‌ای است که گاهی اعاده حیثیت بسیار دشوار و گاهی غیرممکن می‌باشد کتاب پیش رو، به بررسی ماهیت، اهمیت و چالش‌های جرم علیه حیثیت معنوی اشخاص در فضای سایبر و اعاده حیثیت آن می‌پردازد.

تاریخچه

در دهه ۶۰، با تثبیت فناوری نگهداشت^۱ و پردازش^۲ داده‌ها بر روی یک رایانه، اولین جرقه‌های تبادل داده بین دو یا چند رایانه در سطوح علمی و آزمایشگاهی روشن شد. سال پیدایش اینترنت به عنوان نقطه رسمی تبادل داده در منابع مختلف، بین سال‌های ۶۷ تا ۶۹ میلادی ذکر شده است. اما این دوره، اینترنت ابزاری همگانی و با کاربردهای عام محسوب نمی‌شد و از آنجا که بیشتر مصرف‌رانشگاهی و تحقیقاتی داشت، کمتر محل وقوع جرم به حساب می‌آمد.

دهه ۸۰ آغاز استفاده عموم از اینترنت و دهه ۹۰ دوره مه‌گیر شدن آن است. برای نمونه یاهو^۳ به عنوان اولین سرویس پست الکترونیک^۴ بر بستر اینترنت در سال ۱۹۹۴ میلادی راه‌اندازی شد.

در اواسط دهه ۹۰ میلادی با توسعه شبکه‌های بین‌المللی و ارتباطات ماهواره‌ای، نسل سوم جرایم رایانه‌ای، تحت عنوان جرایم سایبری یا مجازی شکل گرفته. برای نسل سوم رایانه‌ای که به جرایم در محیط مجازی معروف است، غالباً از طریق شبکه جهانی اینترنت به وقوع می‌پیوندد.

اکبری در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت مدنی، جبران خسارت معنوی در حقوق ایران» ضمن تشریح مفهوم خسارت معنوی، راهکارهایی برای جبران این دسته از خسارت را پیشنهاد کرده است. او بر این باور است که نگرستن به جبران خسارت معنوی از دریچه اقتصاد، کاری نادرست به شمار می‌رود (اکبری، ۱۳۸۴، ص ۱۴).

حاتمی در مقاله‌ای با عنوان «خسارات معنوی و شیوه‌های جبران آن در حقوق ایران» پس از ارائه شرحی بر معنی و مصادیق خسارات معنوی، به توضیح مقررات متعدد و ضوابط موجود